

Stikstof en mediation kunnen niet zonder elkaar

Transities en weerstand vanuit de samenleving gaan hand in hand. De mate waarin een samenleving een transitie accepteert, is bepalend voor de mate van duurzaamheid van de gevonden oplossing. Het drastisch terugdringen van onze stikstofuitstoot maakt onderdeel uit van een wereldwijde transitie naar een duurzame samenleving. Een transitie die noodzakelijk is volgens een meerderheid in de samenleving en het parlement. Wij mediators constateren dat het stikstofbeleid niet goed landt in de samenleving. Dat zien we bijvoorbeeld terug in de diverse conflicten tussen boeren en overheden. Ook krijgen we de indruk dat ministeries, provincies, waterschappen en gemeenten niet op een lijn zitten, er zijn provincies die openlijk of indirect afstand nemen van het landelijk beleid. Ditzelfde lijkt ook te gelden voor de boerenorganisaties, die tegengestelde signalen afgeven. Dat alles leidt tot escalatie en verdringt het genuanceerde verhaal. Het raakt ons en we maken ons zorgen. We zien dat de tegenstellingen en polarisatie toenemen, wat het conflict laat escaleren. Met als gevolg: vooral verliezers.

Mediation biedt voldoende handvatten om deze escalatie te voorkomen en op te lossen. In het werkveld milieu en ruimtelijke ordening zijn veel voorbeelden te noemen van successen na toepassing van mediation. Oplossen van conflicten tussen landbouwers, natuurbeheerders en waterschappen of het doorbreken van impasses rond windmolenparken. Maak van het conflict over stikstof en landbouw een kans om met elkaar in gesprek te gaan over oplossingen die leiden tot verbetering van de leefomgeving. De geschiedenis heeft laten zien dat de landbouwsector in staat is transities te doorlopen, maar zolang er sprake is van een gepolariseerd conflict zal daar weinig ruimte voor zijn. Het is de hoogste tijd om aan echte mediatontafels te praten over elkaars belangen, drijfveren en emoties om tot werkbare oplossingen te komen.

Landinrichting en conflicten

De ruilverkavelingen tussen 1945 en 1985 zorgden voor een enorme productieverhoging van de Nederlandse landbouw en ingrijpende veranderingen in het Nederlandse landschap. Het algemene besef dat we een hoge prijs voor deze productieverhoging hebben moeten betalen, namelijk het verdwijnen van biodiversiteit, schaalvergroting van het landschap en verslechtering van de kwaliteit van bodem en water, kwam pas later. Deze productieverhoging, waarbij inmiddels 75 procent van Nederland één of meerdere keren ruilverkaveld is, verliep in een overwegend harmonieus proces. Natuurlijk waren er ook harde conflicten, zoals de boerenopstand in Tubbergen in 1971. Het boerenverzet heeft daarbij in positieve zin bijgedragen aan het behoud van het karakteristieke landschap.

Van analyse naar oplossing

In conflictanalyses gebruiken mediators de schaal van Glasl die de escalatiegraad beschrijft. De schaal loopt op van de eerste - ongevaarlijke – trede “een gezond verschil van mening tussen partners” tot trede negen “oorlogvoering tussen partijen gericht op vernietiging van elkaar”.

Nederland lijkt op weg naar trede vijf tot zes, “gezichtsverlies en dreigingsstrategieën” als het om stikstof gaat. Zorgelijk? Zeker. Oplosbaar? Ook!

Om dit probleem op te lossen stellen we de volgende klassieke mediationwegen voor:

Analyseer samen de diepere achtergronden van het conflict en maak die bespreekbaar

Is het stikstofprobleem het enige dossier waarover de boeren zich zorgen maken? Of zijn er parallellen te trekken met de discussie over bijvoorbeeld zonneweides en waterpeilverhogingen? Of past dit verzet in een bredere tendens waarbij het vertrouwen in en de geloofwaardigheid van de samenleving in de politiek afneemt? Denk aan de coronaprotesten, de aanpak van asielzoekers, woningnood etc.. Een succesvolle bemiddeling of mediation begint met een *gezamenlijke* keuze van de mediators, de conflictbeschrijving en bereidheid om met elkaar in gesprek te gaan over elkaars belangen. De bemiddelaars zullen moeten werken aan het herstel van vertrouwen, waarbij we het belangrijk vinden dat overheden zich enerzijds bewust zijn van een bredere onderstroom in de samenleving van wantrouwen jegens de overheid. Anderzijds bestaat er een grote behoefte in de samenleving om stikstof niet geïsoleerd aan te pakken en geïntegreerde bijdragen aan de duurzaamheidstransitie door de overheid mogelijk te maken. Op al deze vlakken is het nu gaande bemiddelingsproces te verbeteren.

Juiste keuze van de partijen aan de mediationtafel

Welke betrokkenen doen mee aan de mediation en zijn alle perspectieven aan tafel vertegenwoordigd? Wij doen een appél op de landelijke overheid en de provincies om zorg te dragen dat alle betrokken partijen aan tafel zitten. Geef daarom ook een plaats aan natuurbeheerders, industrie, investeerders en de wetenschap. Dit draagt bij aan een meer creatief denkproces en een breder pallet aan mogelijke oplossingen. Een meerpartijenmediation vergt in alle gevallen een zorgvuldige keuze van de gesprekspartners en flexibiliteit als het gaat om betrokken partijen een plaats te geven aan de gesprekstafel.

Ruimte geven aan oplossingen die buiten de gebaande paden vallen

Een voorwaarde voor eigenaarschap van een probleem is dat ook de oplossingsrichtingen door de betrokkenen zelf gekozen kunnen worden. Het is essentieel om die ruimte te bieden, juist aan oplossingen voor meerdere problemen binnen of buiten de stikstofopgave. Hoewel wij als mediators uiterst voorzichtig zijn met oplossingen aandragen kunnen we partijen wel helpen een klimaat te scheppen waarin zij over grenzen heen durven te kijken met oog voor de wederzijdse belangen. Dat proces helpt om elkaar - en waar nodig ook andere partijen - weer te gaan vertrouwen in plaats van met achterdocht aan de onderhandelingstafel te zitten.

In zo'n proces kunnen mediators via een hypothetische vraag of paradoxale interventie partijen aanzetten tot nadenken over verrassende oplossingen. De mediators kunnen bijvoorbeeld aan afgevaardigden van de boeren het volgende vragen: “Stelt u zich eens voor dat u ambtenaar van milieuzaken bent. U leest een blog waarin een voorstel staat om anders om te gaan met emissierechten met de volgende redenatie. Elke dag stoppen er boeren omdat er geen toekomst of opvolging is. Die boeren verkopen veelal hun grond en hun mestrechten. Daar kan de overheid ingrijpen door de mestrechten op te kopen of het onmogelijk te maken deze te verkopen. Net als

met de emissierechten voor CO₂ nemen dan de mogelijkheden om stikstof te verspreiden af. Een bouwbedrijf dat de emissierechten voor stikstof koopt van een boer die stopt, kan heel gemakkelijk voldoen aan eisen die aan het bouwen worden gesteld. En op dit moment kan hij na het bouwen die mestrechten alsnog gewoon verkopen. Hoe zou u reageren als ambtenaar?” En dezelfde vraag kan ook gesteld worden aan de afgevaardigde van de overheid: “Stel u bent boer, wat zou u hieraan aantrekkelijk vinden en wat niet?”

Bemiddelingen of mediation met ruimte voor oplossingen over grenzen heen kan op alle schalen het stikstof - en mogelijk ook het woningprobleem - helpen oplossen. Dit betekent dat de gesprekken die de overheid gaat voeren met betrokkenen per definitie breed bestuurlijk ingezet moeten worden.

Rekening houden met effect op het persoonlijke vlak

We kunnen pas proces- en inhoudelijke afspraken maken als de emoties gerespecteerd en onderkend zijn.

Slot

De oplossing voor de huidige crisis in het stikstofdebat is het gesprek aangaan om het vertrouwen te herstellen. Niet met de insteek om te overtuigen, maar met de insteek om met elkaar de juiste oplossingen te vinden. Oplossingen die naar verwachting elementen zullen bevatten van het gepresenteerde plan van het Ministerie en de ideeën van de boeren, maar dan beter. Beter in de zin van een oplossing die meer draagvlak, meer creativiteit en meer commitment heeft. Om dat te bereiken is het noodzakelijk om met de juiste attitude aan tafel te zitten: open en nieuwsgierig, door uitnodigende vragen te stellen en in verbinding te blijven met betrokkenen. Bij uitstek een rol voor de onafhankelijke mediator. Een mediator die door alle partijen wordt geaccepteerd. Daarvoor biedt de Stichting Mediation in Milieu en Ruimtelijke Ordening al bijna een kwart eeuw professionele mediators en procesbegeleiders aan.

[Verder lezen over onze mediationvisie](#)

[Algemene informatie over de Stichting Mediation in Milieu en Ruimtelijke Ordening](#)

Jeroen Bartels, Hans Bekkers, Gerard Boks, Frans Bouwers, Fleur Meijer, Linda Reijerkerk en Ebel Smidt, met dank aan Henk van den Dungen, Ine Hermans, Carleen Mesters en Willem Ruiterman, deelnemers aan de SMRO intervisiebijeenkomst van 4 juli 2022